

UN TALL VERTICAL EN EL PARLAR DE MÓRA D'EBRE*

CARLES M. CASTELLÀ ESPUNY

Filòleg. Tortosa

MAITE COT ARDÉVOL

Filòloga. Móra d'Ebre

OLGA CUBELLS BARTOLOMÉ

Membre del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. Filòloga. La Palma d'Ebre

TERE IZQUIERDO SALOM

Filòloga. Tortosa

INTRODUCCIÓ

Com afirmava Martinet¹ “la diversitat lingüística comença a la porta del veí, o millor, a la llar, exactament amb nosaltres mateixos”. L'apassionament per aquesta diversitat, l'amor per la llengua —per la nostra llengua—, la convicció que una llengua només viu mentre viuen els parlants i la certesa que la diversitat lingüística és fruit de la diversitat dels individus i de les comunitats de parla, ens va portar a endinsar-nos en l'estudi que ara presentem.

*Un tall vertical en el parlar de Móra d'Ebre*² és, de fet, l'estudi de la variació estilística dins d'una comunitat de parla adscrita a una determinada varietat geogràfica, en aquest cas el català occidental i, més concretament, el tortosí. Partint d'aquesta varietat geogràfica genuïna, volíem comprovar si la variació lingüística estava en correlació amb el context situacional. Volíem investigar, de fet, si dins d'un mateix informant es podia marcar un *contínuum* estilístic i quins factors socials possibilitaven o condicionaven aquesta gradació. És des d'aquest punt de vista que diem que el treball s'inscriu dins de la *dialectologia social* (Veny, 1986).

* Aquest projecte de recerca va ser becat amb un ajut econòmic pel Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, en data d'11 de febrer de 1999. També, amb el títol *Diversitat lingüística a la Ribera d'Ebre. La variació lingüística a Móra d'Ebre i Benissanet*, va ser presentat a la novena edició del Premi d'Assaig Artur Bladé i Desumvila.

MATERIAL I MÈTODES

Partint de la base que el canvi lingüístic és un factor intrínsec i definidor de les llengües (Pérez Saldanya, 1998: 1), el treball que ens vam proposar encetar és l'anàlisi de la variació lingüística en una comunitat de parla amb unes característiques específiques que ens semblen d'especial interès per poder copsar diferències de comportament en relació a d'altres nuclis de població. Vam escollir com a municipi objecte d'estudi Móra d'Ebre, la capital comarcal de la Ribera d'Ebre, i vam seleccionar per establir comparacions Benissanet, una població rural de la mateixa comarca, que es troba a molts pocs quilòmetres de distància del cap comarcal.

"Segons Labov (1972: 74) una comunitat petita o rural no ofereix uns estils de parla suficientment diferenciats, mentre que un nucli urbà presenta una situació molt més complexa: hi ha una gran varietat d'estils en els parlants, hi ha grups ètnics diferents i la mobilitat és possible i freqüent" (Pradilla, 1993b: 148). El fet que Móra d'Ebre gaudeixi de la capitalitat comarcal, que s'hi hagin instal·lat algunes indústries i que el sector terciari hi estigui en alça ens fa pensar que el seu comportament lingüístic en relació al parlar genuí serà molt diferent del d'un nucli rural basat essencialment en l'agricultura, com és Benissanet. Ens interessa comprovar si la variació lingüística a Móra té alguna cosa a veure amb aquest fet. Som conscients que parlar de Móra com a centre *urbà*, *ciudadà*, no té gaire sentit, perquè —de fet— no es pot considerar en cap cas (ni per motius demogràfics, ni per motius socials o econòmics) una ciutat. En tot cas, la podríem qualificar de *comunitat de parla semiurbana* (Pradilla, 1993b: 148), però segurament haver gaudit del privilegi de ser la capital comarcal i de tindre-hi ubicat l'Hospital Comarcal ha degut contribuir a l'augment del comerç i de la interacció individual i intermunicipal i podria ser que aquest canvi hagués provocat variació en el comportament lingüístic dels seus habitants.

A banda d'aquesta consideració, ens interessava també observar la variació lingüística verticalment, és a dir, dins d'un mateix individu i segons el grau de formalitat del context comunicatiu en què s'emmarca la interacció. És per això que vam titular l'estudi *Un tall vertical en el parlar de Móra d'Ebre*.

Per dur a terme la investigació vam haver de recórrer al treball de camp i a l'ajut inestimable i desinteressat d'informants. En el moment de dissenyar l'esquema de treball que seguiríem, vam dibuixar una graella on segmentàvem els informants en diversos grups, atenent als factors socials que prendríem en consideració per analitzar el parlar:

- Edat → 25 anys (aprox.) / 45-50 anys / 60 en endavant
- Grau d'instrucció → estudis primaris / estudis superiors

D'aquesta manera, la graella amb els noms i cognoms dels informants que havien de col·laborar en l'entrevista va ser la que es veu reproduïda a l'inici de la pàgina següent.

	MÓRA D'EBRE		BENISSANET
	Instr. primària	Estudis superiors	Instr. primària
Nom	Òscar Llauradó	Magda Pino	Antonio Marín
Edat	24	23	21
Ofici	pagès	psicopedagoga	pagès
Nom	M. Teresa Campos	Josep Solé	M. Pilar Grau
Edat	48	40	50
Ofici	mestressa de casa	professor d'institut	empresària agrícola
Nom	Santiago Ardévol	Olga Jardí	Joan Calanda
Edat	68	63	65
Ofici	pagès jubilat	mestra jubilada	pagès

Les entrevistes es van realitzar durant els mesos de febrer, març i abril de 1999, als domicilis particulars dels informants; el fet que una de les autores fos de la població que s'analitzava ens va permetre entrar en la intimitat dels informants d'una manera més ràpida i cordial. Totes les entrevistes van ser enregistrades magnetofònicament i transcrites posteriorment. L'instrument metodològic emprat contenia diferents eines: en primer lloc, l'entrevista a què acabem de fer referència, que era una conversa semidirigida, a partir d'un guió dissenyat prèviament, sense referent metalingüístic. En cap cas no es desvetllava l'objectiu lingüístic de la investigació, sinó que es marcaven com a línies temàtiques d'interès les festes tradicionals del poble, la cultura i el *modus vivendi*. Vam dividir l'entrevista en quatre blocs temàtics, que equivalien —en principi— a quatre nivells de formalitat. Aquests temes representaven una gradació estilística. Així, en el primer nivell de formalitat s'interrogava sobre les festes tradicionals; en el segon nivell de formalitat es parlava del món laboral; l'Hospital Comarcal servia per accedir al tercer nivell de formalitat, i el grau de formalitat més alt s'aconseguia mitjançant una conversa sobre un tema d'actualitat d'aquell moment, com era l'huracà Mitch. Semblava, en principi, que en cada grup temàtic l'informant triaria aquells termes més adequats del seu repertori lingüístic, de tal manera que les característiques lingüístiques pròpies del seu parlar s'enregistrarien sobretot en els dos primers temes que s'abordarien, i la substitució pels trets de la varietat estàndard, o per les formes orientals de l'estàndard, es produiria en els temes tres i quatre, de formalitat més alta.

En segon lloc, es demanava a l'informant que llegís una llista molt breu de paraules, que havia sigut dissenyada per nosaltres mateixos, i que contenia mots amb fenòmens fonètics (sobretot) que ens interessaven especialment.

Després, es convidava també a llegir dos fragments de text, un redactat en llengua estàndard i l'altre en la varietat geogràfica pròpia, per comprovar si inconscientment els parlants tendien a canviar les solucions pròpies per les estàndards, acostumats com estan a llegir la lletra impresa amb una varietat lingüística diferent de la seua.³

Com a capítol inicial hem inclòs la formulació de les hipòtesis de treball a partir de les quals vam començar a investigar. La resta d'apartats que s'inclouen en el cos del treball són l'anàlisi de la variació per edats; segons el nivell d'instrucció; per població, i en l'execució oral de l'escrit. Finalment, trobareu la formulació de conclusions, on es corroboren o es rebuten les hipòtesis de partida.

Al llarg de tot el treball, dividim els trets lingüístics en *dialectals* o *estàndards*. Perquè aquesta segmentació no porti a confusió, potser caldria deixar clar, d'entrada, que no dubtem pas de l'existència d'un únic model de llengua (l'estàndard) uniforme, ampli i flexible, però emprem aquests dos termes anteriors⁴ per tal de poder treballar amb etiquetes. Quan parlem de *formes dialectals* i *varietat dialectal* ens referim a les formes lingüístiques pròpies de la varietat geogràfica i la varietat geogràfica en si. Així mateix, les formes estàndards vehiculades pels mitjans de comunicació del Principat i per l'ensenyament, coincidents en bona mesura amb les del català oriental central, que són aquelles per les quals es canvien —generalment— les formes geogràfiques genuïnes, les anomenarem *formes estàndards* o, simplement, *estàndard*.

Vam ser conscients des del primer moment que la pretensió de la recerca era inabastable, perquè només l'anàlisi de cadascun dels trets lingüístics que aquí presentem ja ocuparia tota una investigació específica i particular, i que segurament la metodologia amb què s'ha abordat l'estudi tampoc no és la més adequada. Per treballar la variació lingüística, la disciplina que més aparat metodològic ofereix és la sociolingüística de la variació, però fer un treball tan global, tan ampli, emprant les eines d'aquesta branca no resultava ara factible. Per això mateix, volem insistir en el fet que aquest treball que ara teniu a les mans pretén ser només un treball exploratori que pot obrir interrogants o donar idees de sortida per a futures investigacions més exhaustives.

Tampoc no ens volem estar de dir que, a través del treball de camp i el posterior tractament de les dades, hem constatat allò que Moreno (1990: 49) va anomenar *la paradoxa acumulativa*.⁵

Formulació d'hipòtesis: QUÈ?

Per començar el treball de recerca era necessari plantejar-nos unes hipòtesis de sortida que hauríem de comprovar amb l'estudi dels resultats obtinguts en el treball de camp; per això vam preguntar-nos *què* era el que apriorísticament esperàvem trobar, en quina direcció ens semblava que ani-

rien els resultats. La hipòtesi general de treball era clara: pensàvem que en els parlants de Móra d'Ebre hi trobaríem variació estilística i que seria possible establir comparacions entre el comportament lingüístic d'una àrea semiurbana i una de rural.

Les hipòtesis de sortida amb les quals vam treballar són, doncs, les següents:

H1– Dins d'un mateix parlar hi ha variació estilística. El fet que, en teoria, els parlants disposin d'un repertori lingüístic concret, apte per a les diferents situacions comunicatives, ens fa pensar que, a la pràctica, també es produirà aquesta gradació.

H2– La variació està estretament vinculada al registre emprat en cada context situacional.

H3– A mesura que augmenta el nivell de formalitat, es canviaran les formes de la varietat dialectal pròpia per les formes estàndards i es tendirà a introduir mots específics del tema tractat.

H4– L'edat serà un factor determinant en la variació. El fet que els informants més joves estiguin escolaritzats en català des del primer moment i la influència dels mitjans de comunicació, fa pensar, d'entrada, que serà aquesta franja d'edat la que presentarà més variació lingüística i la que haurà rebut més la influència de les formes orientals de l'estàndard.

H5– El nivell d'instrucció del parlar afavoreix el canvi lingüístic. Així, doncs, un informant amb estudis primaris tendirà a mantindre més les formes pròpies i, en canvi, un parlar amb estudis superiors farà un major ús de les formes estàndards.

H6– La lletra impresa condiciona l'articulació. L'informant no modificarà el text per adaptar-lo al seu parlar.

H7– Tenint en compte la capitalitat comarcal de Móra d'Ebre, preveiem una major variació lingüística en aquest municipi que en altres zones més rurals de la seua àrea d'influència, com podria ser Benissanet.

H8– Hi haurà més variació en aquells trets lingüístics que el parlar sent com a propis i alhora diferents dels dialectes orientals.

H9– Aquells trets lingüístics propis del parlar de la zona que estan estigmatitzats pels parlants seran més propicis al canvi.

RESULTATS: ANÀLISI DE LA VARIACIÓ LINGÜÍSTICA

Per edats

A l'hora d'estudiar una comunitat de parla determinada, un dels factors socials a tindre en compte, per tal d'establir si existeix un fenomen de canvi o variació, és el de l'edat.⁶ Aquest treball es basa en l'anàlisi de tres talls d'edat, tal com hem assenyalat a l'apartat metodològic. Concretament, els informants que hem entrevistat tenen 23 i 24 anys els del primer grup, 40 i 48 els del segon i 63 i 68 els del tercer.

Hem observat, per començar, que en tots els informants s'han trobat exemples de variació encara que només sigui en un únic nivell lingüístic. És important destacar que els casos de variació i canvi es donen en els elements que estan més identificats amb la varietat occidental.

En relació a la fonètica, en el grup d'edat més jove, s'observa un canvi en la informant amb estudis superiors respecte de les altres dos generacions. No es produeix, en cap cas, el tancament de les /a/ finals àtones en [ɛ]. Aquesta informant, a més, opta per formes com *oliver*⁷ i *orella* (sense diftongar) i *traslladar-te* en lloc de *traslladâ't*. En altres casos, però, ha mantingut els trets propis. L'altre informant jove es manté fidel al parlar de la localitat.

La variació fonètica i el canvi que presenta el segon segment d'edat estudiat és considerable, independentment de la formació dels informants. En aquest grup, els trets que es mantenen són l'obertura de /e/ àtona en [a] en els segments inicials *es-*, *em-*, *en-* (*ancendre*, *astendre*) i el tancament de /a/ àtona final en [ɛ] (*auliv[ɛ]*; aquests potser serien els més interioritzats pels parlants). Els que estan sotmesos a variació són la palatalització de la /e/ en [i] (*giner/gener*), la diftongació de /o/ àtona inicial (*auliva/oliva*), la vocalització de la /l/ en el grup *-al-* (*aubergínia/albergínia*) i la sensibilització de la /r/ de l'infinitiu en combinació amb els pronoms febles (*posar-te/posâ't*).

Els informants més grans són els que més conserven els trets fonètics característics del parlar. Només en la informant amb estudis superiors s'observa alternança de formes en els fenòmens de la palatalització de /e/ àtona.

La morfologia nominal tampoc no s'escapa del fenomen de la variació. Els informants més jòvens mantenen majoritàriament els trets propis d'aquest nivell lingüístic. La informant amb estudis superiors, però, alterna dos formes per al demostratiu de proximitat (*este/aquest*). Cal remarcar, també, que l'ús de l'article *lo* és molt viu en aquest grup d'edat, només la noia utilitza *el* en tres ocasions.

El segon segment d'edat estudiat també presenta variació en l'ús dels demostratius. Aquest fet, potser a causa dels prejudicis, és més freqüent en la informant amb estudis primaris entrevistada per a aquesta franja d'edat que en l'altre informant d'aquest grup, tot i que té estudis superiors. Hem de precisar, però, que malgrat que la variació és un fet constatable en aquesta informant (tant en l'article masculí com en els possessius), abunda l'ús de les formes pròpies del parlar. L'informant d'estudis superiors, en canvi, conserva l'article *lo* (amb alguna excepció) i els possessius femenins amb semiconsonant velar (*meua*, *teua*, *seua*).

La tercera franja d'edat, per acabar la morfologia nominal, també és més conservadora dels trets propis. La informant d'aquest grup amb grau d'instrucció superior conserva la forma plena de l'article i els demostratius característics del parlar (en tots dos casos, però, trobem alguna excepció). L'altre entrevistat per a aquest grup és encara més fidel al parlar de Móra.

La morfologia verbal, en general, està sotmesa en menor grau a variació. En les generacions joves, però, s'observa un canvi respecte dels altres grups d'edat. La vocal morfemàtica de l'imperfet de subjuntiu no és una *-e-* com en els altres informants, sinó una *-i-*. La noia entrevistada, a més, presenta variació en la primera persona del present del verb *haver*. L'altre informant del mateix grup d'edat només vacil·la en l'ús de formes febles o fortes en l'imperfet d'indicatiu dels verbs del segon grup. La generació del mig també presenta una variació mínima en aquest nivell lingüístic. Només en la informant d'estudis primaris s'observa una alternança en l'ús dels incoatiu i en la vocal de les formes verbals rizotòniques (*traure/treure*). La variabilitat en el grup d'edat més gran és, com en els altres grups, escassa. Els casos de variació es limiten a l'alternança de la vocal morfemàtica de l'imperfet de subjuntiu (*i/e*) en els dos informants i en l'imperfet d'indicatiu dels verbs del segon grup en la informant que té un nivell d'instrucció superior.

Pel que fa a la sintaxi, en tots els informants s'observa l'ús de construccions pròpies del català col·loquial. Així, podríem anomenar com a exemples la construcció pronominal *los hi*, casos de no concordança entre el subjecte i el predicat, la manca de pronoms i l'alternança a l'hora de concordar el verb *haver-hi*.

El camp del lèxic és el que més permet la substitució de termes propis per d'altres provinents de la varietat oriental, tant per influència dels mitjans de comunicació com de l'escola. Així, en totes les edats trobem algun cas d'aquest fet (els informants que es mostren més conservadors són els dos hòmens amb estudis primaris). Tot i això, també és una constant el manteniment de mots propis del parlar. L'ús dels castellanismes és general, independentment del nivell d'instrucció i de l'edat. Hem d'afegir que aquest nivell lingüístic és el que més reflecteix l'augment de la formalitat, a excepció d'algun cas.

A tall de conclusió, cal remarcar que el factor de l'edat no és el més determinant a l'hora d'establir l'existència de variació i canvi en la comunitat de parla de Móra, ja que en totes les generacions es troben casos de variabilitat. El que sí és cert, però, és que els informants més grans tendeixen menys a variar o a substituir el parlar, i si ho fan és en menys casos. El nivell d'instrucció, en canvi, influeix en la generació més jove a l'hora de conservar o canviar els trets genuïns. S'ha observat, a més, que, tot i que alguns trets de l'occidental encara són ben vius, ja hi ha canvis iniciats (el manteniment com a medials de les /a/ finals àtones i l'ús de la *-i-* com a vocal morfemàtica de l'imperfet de subjuntiu).

Segons el nivell d'instrucció

Un dels paràmetres que s'acostuma a tindre en compte en treballs de sociolingüística, especialment d'un temps ençà, és el *nivell d'instrucció* de l'informant, en substitució de la variable social més tradicional *classe social*.⁸ El nivell d'instrucció, lluny de les objeccions de la investigació sociolingüística al concepte anterior, és un paràmetre molt més ben delimitable.

En la nostra anàlisi vam considerar dos nivells d'instrucció diferents: estudis primaris i estudis superiors. Considerem *estudis primaris* aquella formació intel·lectual de l'informant que arriba fins a l'etapa d'escolarització mínima. Incloem dins d'*estudis superiors* tots aquells nivells que depassen aquesta etapa. És important matisar, tot i això, que pràcticament tots els informants inclosos dins de la casella *estudis superiors* posseïen diplomatures o llicenciatures, això és, estudis universitaris.

En general, s'observa que la variació lingüística va paral·lela al grau d'instrucció. Així, aquells individus amb un grau d'instrucció baix presenten en el seu parlar poca variabilitat; els informants amb un grau d'instrucció superior, en canvi, presenten molta més variabilitat lingüística. La variació és inherent al llenguatge, però en el cas dels informants amb estudis superiors aquesta variació es pot considerar, en la majoria de casos, estilística. Aquests informants recorren als trets orientals de l'estàndard quan han d'elaborar un discurs al més ben travat possible i, per tant, en aquells temes que permeten més distanciament. Els informants amb un nivell d'instrucció primària, en canvi, tendeixen a la substitució lingüística per termes orientals de l'estàndard en el primer moment d'acostament amb els enquestadors, però quan la conversa avança, la distància inicial va disminuint i, consegüentment, els trets propis del parlar es van introduint en el discurs.

Tot i aquesta característica a què acabem de fer esment, però, cal reconèixer que el primer nivell temàtic que es plantejava és el que provocava més variació i més canvi de formes, i això independentment del nivell d'instrucció. Sens dubte, la causa d'aquest fenomen és la distància inicial per desconexença que s'estableix en la majoria d'entrevistes entre informador i informant, parany insalvable encara avui.⁹

Una altra de les característiques que es poden marcar en aquest apartat és el fet que la variació estilística apareix fonamentalment en el nivell lèxic. En els altres nivells lingüístics, són aquelles característiques pròpies del parlar que estan estigmatitzades les que es canvien amb major freqüència, tant per part dels informants d'un nivell d'instrucció primària com en aquells informants amb estudis superiors, tot i que és aquest grup d'informants el que pren consciència de *lleialtat lingüística*.¹⁰ Mitjançant unes preguntes finals de l'entrevista, que eren de fet una prova d'avaluació subjectiva,¹¹ vam poder constatar que la lleialtat envers el parlar propi és prou elevada; ara bé, en els parlants que presenten un nivell baix d'instrucció aquesta lleialtat és inconscient, mentre que en l'altre grup d'informants hi ha una consciència lingüística evident. No obstant això (i segurament, com a conseqüència d'això), tot i que ells mateixos afirmen que el seu subdialecte és tan vàlid com qualsevol altre, de fet, però, realitzen una substitució lingüística en aquells trets del seu parlar que més es diferencien de l'estàndard oriental que transmeten els mitjans de comunicació del Principat (p.ex. *homes*, *joves* i no *hòmens*, *jóvens*). De la mateixa manera, és en els parlants d'un nivell d'instrucció més baix en qui s'enregistren fenòmens fonètics propis del llenguatge col·loquial, com ara metàtesis, pèrdua de sons, etc.

Centrant ara la comparació en aquells trets lingüístics analitzats en cada nivell, i començant per l'apartat de fonètica, una de les diferències més grans entre el comportament lingüístic dels dos tipus d'informants rau en aquells trets on hi ha més consciència que són propis del geoelecte. En aquests casos, trobem manteniment del tret genuí en els parlants amb un nivell d'instrucció primària i substitució del tret pel propi de l'estàndard en el segon grup de parlants. Aquesta diferenciació tan marcada entre els dos graus d'instrucció la trobem, per exemple, en el tractament de la /o/ inicial, la qual diftonga en [aw] en un cas (el primer: *auliva*) i no diftonga en l'altre (el segon: *oliva*). També s'observa un comportament diferent segons el grau d'instrucció dels informants en la sensibilització o no de la /r/ final de l'infinitiu seguida de pronom feble (*portâ'm* / *portar-me*). Aquells parlants que presenten un grau d'instrucció primària tendeixen a no sensibilitzar la vibrant, mentre que els informants amb un grau d'instrucció superior presenten variabilitat: en uns casos la sensibilitzen i en altres no. La gradació temàtica que havíem marcat, però, no és la causa de la variació, perquè en un mateix tema poden aparèixer les dos solucions.

Pel que fa al nivell morfològic de la llengua, una de les característiques del parlar de Móra d'Ebre és l'articulació del demostratiu de proximitat *este* (sense la partícula de reforçament ACCU/ECCU). En general, el grau d'instrucció dels informants és un factor a tindre en compte a l'hora de valorar la variabilitat d'aquest tret. En el primer grup d'informants es manté la forma genuïna *este* (i formes flexionades); en el segon, en canvi, es recullen alguns exemples de demostratiu amb reforçament.

Una altra de les característiques morfològiques que està en correlació amb el grau d'instrucció és la conservació de la nasal en els plurals dels antics proparoxítons llatins. Quan el grau d'instrucció és baix, es mantenen les formes autòctones amb sensibilització de la nasal (*hòmens*); quan el grau d'instrucció de l'informant és més elevat es bandegen totalment les formes genuïnes i se substitueixen completament per les formes sense conservació de nasal (*homes*).

Pel que fa a la morfologia verbal, es pot destacar l'ús de formes verbals del present d'indicatiu de verbs de la tercera conjugació analògiques a la primera conjugació, del tipus *surtés* per *surts*, i que són les pròpies de la zona, per part dels informants del primer grup, que contrasten amb l'ús de les formes estàndards per part dels informants del segon grup.

El nivell lèxic és, de tots, el que ens permet copsar una variació estilística més evident; en aquest cas, a mesura que augmentem el nivell de formalitat sí que es van substituint termes propis del geoelecte per altres d'estàndards, i en aquest cas —també— sí que el grau d'instrucció dels individus és un factor determinant en l'ús de determinat vocabulari.

Sovint els individus del segon grup recorren a entrades lèxiques pròpies del model oriental en detriment dels mots propis de la seua varietat geogràfica, molts dels quals també són considerats estàndards. S'inclourien aquí

mots com *vermell*, *ocell*, *bacallà*, *avis*, *poma*, *préssecs*.¹² Aquesta preferència pel model oriental queda palesa fins i tot en el canvi fonètic o d'articulació que experimenten algunes paraules, com ara *cement*[i]ri o *taula* r[o]dona.

L'ús de termes propis, tot i que és general en tots els parlants, és més elevat en aquells individus que presenten un grau d'instrucció baix; paral·lelament, l'ús de tecnicismes i termes propis d'un registre culte és major en aquells informants que presenten un grau d'instrucció més alt. Els informants amb un grau d'instrucció baix, en canvi, fan més ús de col·loquialismes i de fraseologia. Un grup de mots que és emprat en un grau molt més alt en els informants amb estudis superiors que en els d'estudis primaris (exceptuant d'aquí l'informant més jove) és el dels termes d'argot juvenil, del tipus *guai*, *bestial*, *a tope*, *currar*..., i d'altres, fenomen provocat —segurament— per la seua professió com a docents, cosa que implica un contacte constant amb el jovent.

En general i com a conclusió, doncs, podem afirmar que el comportament lingüístic dels informants és diferent segons el seu nivell d'instrucció: els informants amb estudis primaris presenten, en molts casos, variació lliure, i en molts altres el manteniment de trets propis i específics de la seua variant dialectal; els informants amb un grau d'instrucció superior, en canvi, presenten variació estilística i tendeixen a substituir precisament aquelles característiques lingüístiques més estigmatitzades. L'apartat del lèxic és el que més gradació estilística permet copsar i el nivell sintàctic el que menys. Es de justícia assenyalar, però, que la variació estilística no es correspon amb els nivells de formalitat que havíem marcat prèviament.

Segons la població

L'apartat que ara encetem es fixa en el comportament lingüístic de Móra d'Ebre i de Benissanet i tracta d'establir-ne comparacions. Tal com apuntava la H7, preveiem una major variació a Móra —que gaudeix de la capitalitat comarcal i manté més relacions amb l'exterior— que no pas al nucli rural de Benissanet.¹³

Recordem, però, que Móra d'Ebre no ha sigut considerada en cap moment un centre urbà o ciutadà. Aquesta restricció és important a l'hora d'establir comparacions, és a dir, creiem que es produirà una major variació lingüística a la capital comarcal, però les diferències que puguin haver-hi no seran tan substancials com les que podrien existir entre una comunitat petita (com Benissanet) respecte a un verdader centre urbà.

Centrem les comparacions en els tres talls d'edat establerts *a priori*:

1R TALL D'EDAT (25 ANYS APROX.)

Pel que fa a la primera franja d'edat, la informant de Móra amb estudis superiors és qui presenta més casos de variació respecte a l'informant d'estudis primaris i l'informant de Benissanet. Així, doncs, no és la població el factor que condiciona un major o menor grau de variació, sinó el nivell d'instrucció.

Quant al nivell fonètic, hi ha exemples de la solució estàndard en la combinació d'infinitiu més pronom feble: *anar-se'n*, *traslladar-te* en la informant de Móra; igualment tenim la no palatalització de /e/ en [i]: *menjar*, *deixessin*, *tenim*, si bé covarien amb els respectius *minjar*, *dixaven*, *tinim*.

Pel que fa a la morfologia nominal, ens aturarem a comentar l'ús que es fa dels pronoms personals, tant en funció de subjecte com d'objecte. Així, dins d'un mateix parlar —com és el cas de la informant de Móra— ja es recull variació: la 4a persona presenta dos formes: *natros* i *naltres*, mentre que l'informant benissanetà articula invariablement la forma *naltros*.

Dins del lèxic, és necessari comentar l'aparició de mots del registre estàndard en tots tres: *quantitat*, *tipus*, *dispositiu* (la informant de Móra); *subvencions*, *diagnosticar*, *traumatologies*, *perpendicular* (l'informant de Móra); *evidentment*, *reimplantada*, *incompetència*, *monopoli*, *traumatòleg* (l'informant de Benissanet).

Podem dir que aquesta generació de parlants evidencia una profusió de registres que es reflecteix en una diversitat de solucions lèxiques provinents dels diferents temes tractats: en tots trobem mots propis, castellanismes, mots de l'argot juvenil i mots de l'estàndard. Creiem que les solucions estàndards són més nombroses en aquest tall d'edat, cosa que s'explica pel contacte dels parlants amb la varietat estàndard, ja sigui a través dels mitjans de comunicació, però també —i especialment— a causa de l'escolarització en català.

2N TALL D'EDAT (45-50 ANYS)

En aquesta franja generacional és la informant d'estudis primaris de Móra qui presenta un major grau de variabilitat en les seues formes. Hem de recordar, però, que dels nou informants entrevistats, és justament aquesta informant qui presenta més alternança de formes ja des d'un bon principi.

En el tractament de la /o/ àtona inicial és l'informant d'estudis superiors de Móra qui es desmarca de les dos informants restants: aquest informant ha substituït la solució genuïna, això és, la diftongació de la /o/ en [aw]: *olives*, *olivers*, *operaven*. Sols hi ha un cas de diftongació: el participi *aubert*. La informant de Benissanet manté la diftongació pròpia del seu parlar però en el tercer nivell presenta variació: *auperar* / *operar*, *aubligació* / *obligació*, *operador* i *operacions*. La informant que ens resta, en l'inici de l'entrevista articula la solució estàndard: *oliva*, *olivera*, però a mesura que avança el seu discurs i es canvia de tema trobem *auber*, *auliver*, *aubertes*, *auperar*.

En l'apartat de morfologia nominal, podríem presentar una gradació pel que fa al grau de variació dels informants: qui en presenta més és la informant d'estudis primaris de Móra (si bé en un nombre major de casos en el primer tema). Els trets que varien són l'articulació de les formes de l'article masculí: la pròpia *lo* i l'estàndard *el*; el demostratiu propi del parlar, sense reforçament, *este*, *esta*, *estos*, *estes*, i l'aparició, encara que en nombre menor, de les formes amb reforçament. Quant als pronoms personals en funció de

subjecte alterna formes pròpies, *natros/naltros*, *vatros/valtros* amb les estàndards *nosaltres*, *vosaltres*. Un tret que l'informant de Móra amb estudis superiors ha substituït és la nasal dels antics proparoxítons llatins; en tots els casos articula *homes* i *joves*.

3R TALL D'EDAT (60 EN ENDAVANT)

En aquest segment generacional, és el nivell d'instrucció el factor que indiscutiblement condiciona el grau de variació dels informants. Així, doncs, és la informant de Móra, mestra jubilada, qui presenta formes pròpies alternant amb d'altres d'estàndards. L'altre informant de Móra i el de Benissanet, d'estudis primaris i dedicats a la pagesia, presenten un grau elevat de fidelitat a les formes genuïnes.

Quant a la fonètica, la informant de Móra no realitza l'obertura en [a] de la /e/ àtona inicial en algunes paraules, les quals provenen de la varietat estàndard: *espantaocells*, *entrepà*.

Pel que fa a la morfologia nominal, és també la informant d'estudis superiors de Móra la que presenta més casos de variació per influència de les formes estàndards: ús de la forma reforçada de l'article masculí *el*, del demostratiu amb reforçament, i, al costat de la forma pròpia del pronom personal en funció de subjecte *naltros*, apareix la forma estàndard *nosaltres*. Aquests casos, però, es donen en el primer nivell; després s'abandonen les formes estàndards a mesura que es canvia de tema.

Els altres dos informants presenten canvis de gènere: *lo sarrampió*, *les deutes* en l'informant de Benissanet i *pels arràdios*, *als allaus*, en el de Móra. En l'apartat del lèxic, és la informant d'estudis superiors qui adopta més solucions de la varietat estàndard que sovint acompanyen la forma pròpia: *vermell*, *poma*, *nen/xiquet*.

COMPARACIÓ GENERAL

Un cop comparades les *cohorts d'edat*¹⁴ de Móra d'Ebre amb l'informant de la mateixa edat de Benissanet, podem analitzar, de manera general, el comportament lingüístic dels individus entrevistats dels dos nuclis de població.

Basant-nos en les comparacions establertes, podem concloure que en el primer segment d'edat el condicionant bàsic de variació és el nivell d'instrucció, però, alhora, no podem menystindre les característiques lingüístiques de l'informant del nucli rural: la solució general en la combinació de pronoms és *s'ho*, i no *se ho* (també estàndard en la llengua oral formal), per tant, l'idiolecte d'aquest individu ha substituït la forma pròpia. En la morfologia verbal també apareix l'articulació general d'una *e* (i no la *a* etimològica) en verbs com *treure* i l'ús, també sense alteració, de la vocal morfemàtica *-i-* en l'imperfet de subjuntiu. Si comparem aquests trets amb la resta d'informants benissanetans observem una gradació, particularment pel que fa a

aquest últim tret verbal: la informant del segon tall d'edat presenta variació en l'ús de la vocal morfemàtica *-e-/-i-* i l'informant del tercer tall d'edat presenta únicament la vocal *-e-*.

Pel que fa als informants del segon tall d'edat, la informant d'estudis primaris de Móra és qui presenta més variació introduint formes estàndards (sobretot en la morfologia nominal), mentre que manté en les formes de l'imperfet de subjuntiu la vocal morfemàtica *-e-*.

En l'informant d'estudis superiors de Móra observem l'articulació d'una [o] en *olives, olivers* i, d'altra banda, el manteniment de la palatalització de /e/ en [i]. També ha substituït les formes pròpies (i estàndards) dels antics proparoxítons llatins per les formes estàndards sense nasal: *homes, joves*.

En el tercer tall torna a ser el nivell d'instrucció el factor que condiciona considerablement la variació: la informant d'estudis superiors de Móra en la morfologia nominal empra formes estàndards, sobretot en el primer nivell de formalitat. També en el lèxic les formes pròpies van acompanyades algunes vegades per formes de la varietat estàndard, suposem que per una voluntat de correcció.

Els altres dos informants d'estudis primaris destaquen pels canvis de gènere, propis, d'altra banda, d'individus que no han conegut l'educació en català. Malgrat això, podem observar variació (potser, fins i tot, està en camí de ser un canvi) en les formes de l'imperfet de subjuntiu, l'informant de Móra varia: *haguessen, astessin*, mentre que el de Benissanet manté en totes les ocurrences la vocal *-e-*: *portessen, diguéssim*. Al costat d'això, recordem que l'informant del primer tall d'edat benissanetà presenta una *-i-* en les formes d'aquest temps verbal. Es preveu, doncs, també la substitució, encara que pot resultar en l'eix temporal més tardana que a Móra.

Grosso modo, comparant les dos poblacions, i tenint en compte les semblances lingüístiques dels seus parlars, podem dir que la variació, en general, ve condicionada pel nivell d'instrucció, pels contactes interpersonals i per una escolarització en català. També són destacables els prejudicis lingüístics, els quals es reflecteixen en una profusió de formes de la varietat estàndard. Aquestes formes, però, apareixen sobretot en el primer nivell i són, per tant, fruit de la situació d'entrevista davant d'entrevistadors majoritàriament desconeguts.

Creiem que la socialització és un factor clau en el fenomen de la variació: el parlant, a mesura que se socialitza, incorpora els usos lingüístics propis de la comunitat de parla en què està immers; les variacions individuals poden passar desapercebudes dins de la varietat geogràfica pròpia, però un estudi aprofundit d'una mostra prou encertada d'informants pot deixar entreveure que la variació lingüística és filla del contacte humà i que una comunitat, més que un conjunt de parlants que usen les mateixes formes, és "un grup que comparteix les mateixes normes pel que fa a la llengua" (Gadet 1989: 13).¹⁵

Segons l'execució oral d'un text escrit

En aquest apartat ens fixem en els resultats obtinguts a partir de l'aplicació de les altres dos tècniques que hem utilitzat dins l'entrevista sociolingüística laboviana: la lectura d'un llistat de paraules i la lectura d'un parell de textos breus. El que cal esperar d'aquests dos nous contextos d'ús és un estil més formal¹⁶ per part dels parlants, segons quin sigui el seu nivell de formació acadèmica. És necessari advertir que dels dos textos que l'informant havia de llegir, el primer estava redactat en català estàndard oriental¹⁷ mentre que el segon presentava unes formes molt més apropiades a la pronúncia de la zona i al registre col·loquial. D'aquesta manera podíem detectar fins a quin punt el parlant es deixa guiar per l'escriptura a l'hora de llegir i si el coneixement que té de l'estàndard influencia aquesta lectura o no, especialment en el segon dels textos.

Pel que fa a la lectura de paraules (20 en total), si realitzem una primera anàlisi entre els tres grups generacionals la formació acadèmica dels quals s'ha limitat a la instrucció primària¹⁸ observarem com —en general— l'escriptura és la que determina la manera de llegir cada paraula: tots tres llegeixen al peu de la lletra —mai millor dit— el que hi ha escrit. Ara bé, tots els enquestats conserven el tancament de la vocal medial oberta final àtona vers una vocal palatal semioberta, malgrat la presència d'una *a* en el paper. Així, tenim *seman*[ɛ], *oliv*[ɛ] o *pijam*[ɛ].

La mateixa tècnica centrada ara en els tres informants que disposen d'estudis superiors dona un resultat semblant. La informant més jove és la que més s'ha cenyit a l'ortografia, coincidint plenament amb l'articulació de l'altre entrevistat del sector jove (amb instrucció primària). Això s'explica perquè la formació escolar d'aquest informant jove no és tan llunyana com la dels altres dos informants sense estudis superiors i, a més a més, la va rebre ja en català. El següent informant, del segment mitjà d'edat, és qui més s'allunya de la grafia a l'hora de llegir les paraules. Això s'explica pel coneixement que té de l'estàndard i per l'actitud de mantindre la pronúncia local pròpia. Pel que fa a la darrera informant, la de més edat d'aquesta secció, s'observa com la pronúncia de les *a* àtones finals és [ɛ] en algunes paraules (*oliv*[ɛ], *albergíni*[ɛ], *foguer*[ɛ]), però no és un tret sistemàtic. És possible que la formació acadèmica més completa i el fet d'impartir classes a l'escola fins fa poc hagin influït en aquesta variació. En la resta de paraules la seua pronúncia coincideix amb la de l'informant jubilat d'instrucció primària.

Si comparem els informants en horitzontal, dins el mateix grup d'edat però amb diferent formació acadèmica, és en el segment central on apreciem una distància més gran entre la lectura feta pels dos informants.¹⁹ El qui posseeix estudis superiors d'aquest grup és qui més es desmarca de la lletra impresa. Per contra, la informant amb estudis primaris es limita a llegir el que hi ha escrit.

Quant a l'altra tècnica emprada, la lectura d'un text, procedirem primer a estudiar els resultats obtinguts de la lectura del primer dels textos,

redactat en estàndard.²⁰ En la columna de la instrucció primària, tant l'informant de la franja més jove com la de mitjana edat se cenyeixen a llegir el que hi ha escrit.

En la columna dels estudis superiors, hi ha algunes diferències respecte a la lectura realitzada pels tres informants. La pronúncia de la informant més jove és altra vegada la més fidel a l'escriptura. Això evidencia la formació rebuda en el model estàndard i el manteniment d'aquest model per a usos més formals. L'informant del segment mitjà d'edat es distancia més del text, per apropar-se a la forma col·loquial, però prefereix la forma del mot *hòmens* que la vehiculada pels mitjans de comunicació i l'escola, és a dir, sense la nasal alveolar del plural (en clar contrast amb el que es va recollir durant la conversa).

En l'anàlisi per edats, entre els dos informants de la franja d'edat de 40 anys, el contrast ve donat, bàsicament, pel que ja hem comentat del parlant que posseeix estudis superiors, que en l'articulació d'algunes paraules concretes s'allunya volgutament del text escrit. L'altra informant s'ajusta més al text a l'hora de llegir.

En el segon dels textos, el primer sector d'edat llegeix estrictament el que hi ha escrit. La proximitat en el temps de la seua etapa escolar fa segurament que siguin "obedients" a l'hora de llegir el que se'ls demana. L'única alteració que es produeix és deguda a l'afany d'autocorrecció que hem percebut en altres moments de l'entrevista.

Dels dos informants de Móra de la segona franja d'edat, el que posseeix estudis superiors²¹ llegeix ara gairebé tot el text al peu de la lletra (perquè ja és el que ell diu normalment). Per contra, la informant amb la formació acadèmica bàsica altera la mitat de paraules del text per llegir-les al més aproximat possible a la varietat estàndard. Probablement, s'adona que aquest text és diferent de l'anterior i implícitament percep que no és tan "correcte" com el d'abans.²² És el que s'observa també, en menor mesura, en la informant amb estudis superiors del segment de més edat. Constatem, una vegada més, la influència del model estàndard, oriental en la pràctica totalitat dels casos.

La conclusió que extraïem de tot plegat és que l'escola i els mitjans de comunicació proporcionen des de ja fa uns quants anys un model lingüístic homogeni, la qual cosa queda especialment palesa en les generacions més joves. A mesura que augmenta l'edat, el coneixement del català (especialment el llegit i l'escrit) va variant i és fàcil trobar-se amb una barreja de nivells lingüístics o amb una formació mínima en llengua catalana basada en termes de "correcte / incorrecte", això és, amb una quantitat destacable de prejudicis lingüístics que fan alterar la seua parla habitual —col·loquial— tan bon punt la situació comunicativa deixa de ser "d'estar per casa".

CONCLUSIONS: PER QUÈ?

Un cop finalitzada l'anàlisi lingüística i vistos els resultats obtinguts, podem concloure que, en general, les hipòtesis d'entrada que havíem marcat s'han complert, si bé no en la seua totalitat. Parcialment, allò que esperàvem trobar, el que ens havia mogut a iniciar la recerca (el *què*, que en dèiem) ho hem obtingut, per bé que hem de reconèixer, ja d'entrada, que és difícil concloure que en el parlar de Móra s'apreciï una variació estilística clara en els parlants.²³

Tal com pressuposava la hipòtesi 1 (H1), en el parlar de Móra hi ha variació lingüística (en menor o major grau, segons els informants), en el sentit que conviuen dins d'un mateix parlant formes pròpies i formes d'altres dialectes que de vegades coincideixen amb l'estàndard i d'altres, en canvi, no. També s'ha trobat —tot i que de manera molt menys perceptible— variació estilística, però aquesta variació no s'adequa als quatre nivells que havíem fixat en principi. Els informants no eren conscients que van passar per quatre situacions comunicatives que presentaven nivells de formalitat diferents.²⁴

Donar una explicació a aquests resultats resulta ara complicat, però aquest comportament podria vindre provocat per dos possibles motius: per una banda, segurament el primer tema, que havíem equiparat al primer nivell de formalitat, no va ser-ho en tots els casos; és a dir, segurament el tema amb el qual l'informant s'implicava i es desinhibia més era diferent en cada informant i era justament aquest tema el que per a ell era el més informal. O sigui, és possible que la gradació en nivells que nosaltres havíem marcat prèviament hagi variat en cada informant. Per això precisament molts autors consideren que el mètode labovian d'establir els nivells de formalitat *a priori* no acaba de resultar prou vàlid, perquè justament la implicació personal de cada individu en un mateix tema serà diferent. En aquest sentit, potser si s'haguessin establert els nivells *a posteriori*, tractant de delimitar en cada informant la gradació formal, els resultats haurien sigut diferents. De fet, sí que ens vam adonar, després de fer les entrevistes, que hi havia parlants que es desinhibien més en uns temes que en uns altres, perquè en aquells justament s'allargaven molt més en les explicacions.

Un altre dels entrebancs del mètode escollit va lligat, en un cert sentit, a la paradoxa de l'observador laboviana: el fet que el nivell de formalitat més baix l'haguéssim marcat en el primer tema a tractar topava amb l'impacte inicial que es produïa en alguns dels informants, perquè era el moment de l'entrevista en què hi havia més desconexió mútua i això feia que la distància entre enquestadors i enquestat fos encara molt gran. Com a possible solució a aquest entrebanc, ens vam plantejar la possibilitat de fer la gradació a l'inrevés, és a dir, començar pel nivell de formalitat més alt; de seguida, però, hi vam trobar un inconvenient: com ens podíem acostar als informants fent-los creure que estàvem fent un treball sobre cultura popular a Móra d'Ebre (per no desvetllar l'objectiu lingüístic de la investigació i evitar canvis de

conducta) i començar, en canvi, interrogant-los sobre l'huracà Mitch (per posar un exemple)?

La H2, que defensava la idea que la variació està estretament vinculada al registre emprat en cada context situacional, en canvi, no es confirma, potser perquè la segmentació teòrica de la parla dels informants en diferents registres, que s'adeqüen a diferents situacions comunicatives, no està tan clara a la pràctica. En aquest sentit, pensem que en les àrees rurals el repertori lingüístic dels parlants és molt més limitat que en les àrees urbanes (en una àrea semiurbana, en aquest cas), això és, que els parlants de zones rurals no dominen tants registres lingüístics com els parlants de les ciutats, atès que les situacions comunicatives són també més limitades (la vida en un poble té, bàsicament, un únic registre, el col·loquial, i per això l'estratificació de nivells és més desconeguda). Això no vol dir, però, que el seu cabal lèxic sigui més pobre; al contrari, disposen en canvi d'uns camps semàntics molt més amplis que els parlants de zones urbanes. A banda d'aquesta possible explicació, un altre factor que ha pogut influir en aquests resultats és el fet que potser el repertori lingüístic dels parlants no està prou definit.

La hipòtesi 3, que va molt lligada a la H1, es confirma només parcialment: efectivament, es canvien les formes de la varietat dialectal per les formes orientals de l'estàndard, però no pas a mesura que augmenta el nivell de formalitat. I això passa justament perquè els informants no són conscients que augmenta el nivell. No volem tornar a insistir en la manca de percepció per part dels informants de l'augment de formalitat de l'entrevista, però segurament això seria també aquí la causa que no s'hagi confirmat la hipòtesi.

El que sí que vam poder constatar és que en cadascun dels temes que es tractaven s'introduïen termes específics, tecnicismes d'aquella branca, i que eren els informants que presentaven un nivell més alt d'instrucció els que dominaven un ventall més ampli de tecnicismes.

Després d'haver realitzat l'anàlisi lingüística, podem concloure —recordant la H4— que l'edat és un factor a tindre en compte a l'hora d'estudiar la variació lingüística, però no és determinant. L'edat és important en la mesura que va lligada a l'escolarització en català i al grau d'instrucció. L'escolarització en català facilita la introducció de l'estàndard i, en conseqüència, la substitució de les formes pròpies.

També el grau d'instrucció és un factor social destacable. La H5, que pressuposava que el nivell d'instrucció del parlant afavoriria el canvi lingüístic, en general, es compleix, però és un factor que va lligat a l'anterior, l'edat. Són dos variables inseparables. El que hem pogut constatar és que els informants amb estudis superiors tenen més consciència de l'existència d'una varietat estàndard.

La H6 pressuposava la idea que la lletra impresa condicionaria l'articulació i, efectivament, s'ha complert amb algunes excepcions. Els parlants més joves se cenyien a la varietat en què estaven escrits el text i les paraules. Els parlants amb un grau d'instrucció superior també amotllaven la lectura a

la varietat que trobaven i, si variaven alguna forma, ho feien conscientment i explícitament, remarcant que llegien com parlaven. En els parlants que no tenien formació acadèmica, igualment, la lletra impresa també els condicionava; en aquesta franja d'edat s'hi sumava el fet que a partir d'una mitjana edat els parlants no han sigut escolaritzats en català.

En aquest apartat, també cal remarcar l'enorme influència dels mitjans de comunicació escrits. L'ús pràcticament exclusiu de la variant oriental central fa que els informants inconscientment llegeixin en català oriental i, per això, no s'adonaven de les petites trampes (formes occidentals) que contenen els textos.

Com hem dit, l'edat i el nivell d'instrucció van lligats, en el sentit que els més jòvens són els qui han rebut una formació acadèmica bàsica en català. Això traspua en la lectura que realitzen tant del llistat de paraules soltes com dels dos textos, una lectura molt fidel al text. Petites precisions fonètiques distingeixen l'execució oral de la informant de més nivell acadèmic respecte dels altres dos jòvens.

En els altres talls d'edat, s'observa, per part dels informants que posseeixen estudis superiors, una lectura més lligada al text escrit, perquè segurament és més gran el coneixement que es té de la varietat estàndard. De tota manera, algunes de les realitzacions fonètiques que es distancien de la lletra impresa poden respondre tant a la desconexença de l'ortografia o de la pronunciació adequada per part dels informants amb baix nivell acadèmic, com a la voluntat de mantindre al màxim la pronúncia local, per part dels més conscients i sabedors de la diversitat lingüística. En aquest sentit, és possible que en alguna paraula la realització fonètica dels primers coincideixi amb la d'aquests últims. En els dos casos, però, les modificacions es redueixen bàsicament a la fonètica, encara que també hi ha exemples de trets morfològics alterats.

Un altre dels factors que pot afavorir la variació lingüística és el tipus de societat en la qual s'insereixen els parlants. En aquest sentit, tal com presuposava la H7, en una àrea semiurbana es percep més variació lingüística (i estilística) que en una àrea rural. Benissanet ha resultat, després de l'anàlisi, una població més conservadora que Móra d'Ebre.

Analitzant el fil discursiu amb deteniment, s'observa —tal com assenyalava la H8— que la variació és major en aquells trets lingüístics que el parlant sent com a propis i alhora diferents dels dialectes orientals. Igualment, els parlants amb un grau d'instrucció superior són els que més tendència tenen al canvi.

De tots aquests trets lingüístics propis, però, són els que estan estigmatitzats pels parlants els més propicis al canvi. La H9, doncs, es confirma en la seua totalitat. De tots els trets lingüístics estereotipats negativament els que més variació presenten són els pronoms possessius (es canvien els àtons pels forts i les formes amb semiconsonant velar tancada per les formes amb bilabial aproximant), els plurals dels antics proparoxítons llatins (no se sensibi-

litza la nasal) i, en el nivell fonètic, la velar semitancada en posició inicial, que no diftonga en [aw].

Amb aquest estudi hem volgut obrir una drecera en l'estudi de la variació lingüística en un punt de la Ribera d'Ebre. La nostra pretensió només era aquesta i estem convençuts que, partint d'aquesta escletxa, es podrien encetar estudis més específics que resultarien fructífers i del tot profitosos.

Com a parlants i com a filòlegs, voldriem acabar recordant que "un dialecte no és una desgràcia i no és motiu per al complex d'inferioritat fer-lo servir, perquè la llengua comuna no pot ser res més que la coincidència essencial dels dialectes" (Tuson 1991: 79).

BIBLIOGRAFIA

AGUSTÍ, A. (a cura de) (1996): "El nord-occidental entre dues llengües?". *Actes de les Jornades d'estudi del català nord-occidental*. Lleida, 15,16,17, i 18 de novembre de 1995. Quaderns de l'Institut. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida.

ARAGONÉS, A. (1995): *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*. Consorci per a la Normalització Lingüística (CNL) de les Terres de l'Ebre. Tortosa.

BADIA MARGARIT, A.M. (1976): *Cap a una sociolingüística catalana*. Edicions IET de la Diputació de Lleida. Lleida.

BADIA MARGARIT, A.M. (1994): *Gramàtica de la llengua catalana*. Enciclopèdia Catalana. Biblioteca universitària, 22. Barcelona.

BIBILONI, G. (1997): *Llengua estàndard i variació lingüística*. Contextos 3 i 4. València.

BOIX, E. i VILA, F.X. (1998): *Sociolingüística de la llengua catalana*. Ariel Lingüística. Barcelona.

COSTA, J. (1996): "La vida de les llengües: la variació lingüística". *Escola Catalana* 327.

COT ARDÉVOL, M. (1998): "El parlar de Benissanet". Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 12: 53-68.

GIMENO, F. (1983): "Vers una sociolingüística històrica?". *Treballs de Sociolingüística Catalana* 5. Tres i Quatre. València.

GIMENO, F. i MONTOYA, B. (1989): *Sociolingüística*. Serveis de Publicacions de la Universitat de València. València.

JOAN, B. (1998): *Un espai per a una llengua*. Contextos 3 i 4. València.

LABOV, William (1984): "Field methods used by the project on linguistic change and variation" a: *Language in use: Readings in sociolinguistics*. (J. Baugh i J. Sherzer, Eds.) Englewood Cliffs, NJ Prentice-Halle.

LÓPEZ MORALES, H. (1989): *Sociolingüística*. Gredos. Madrid.

MOLL, F. de B. (1952): Citem per l'edició de (1991): *Gramàtica històrica catalana*. Gredos. Madrid.

MOLLÀ, T. i VIANA, A. (1989): *Curs de Sociolingüística*, 2. Edicions Bromera. Graella. Alzira.

MORENO, F. (1990): *Metodología sociolingüística*. Gredos. Madrid.

NAVARRO, P. (1996): *Els parlars de la Terra Alta*. Diputació de Tarragona (2 volums). Tarragona.

PAYRATÓ, L. (1996): *Català col·loquial*. Servei de Publicacions de la Universitat de València. València.

PÉREZ SALDANYA, M. (1998): "Per a una teoria del canvi morfosintàctic". *Journal of Catalan Studies. Revista Internacional de Catalanística*. UOC.

PRADILLA, M.À. (1993a): *Variació i canvi lingüístic en curs al català de transició nord-occidental/valencià*. Tesi Doctoral. Universitat Rovira i Virgili. Tarragona.

PRADILLA, M.À. (1993b): "Un cas de sociolingüística catalana: la prepalatal sonora benicarlanda". *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Alacant/Elx, 9-14 setembre, 1991. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.

PRADILLA, M.À. (1996): "Variació lingüística i actituds interdialectals en el català de transició nord-occidental/valencià". *Llengua. Passadís Quadern de Lletres*. Associació Cultural Alambor. Benicarló.

PRADILLA, M.A. (ed.) (1998a): *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació*. Edicions Alambor. Biblioteca Gregal. Llengua i País. Benicarló.

PRADILLA, M.A. (1998b): "L'entrevista en la sociolingüística de la variació". *La planificació lingüística i el contacte lingüístic: metodologia, descripció i avaluació*. PPU. Barcelona.

PUEYO, M. (1980): "Vikings i pagesos: una batussa continuada. Assaig per a un estudi de les relacions interdialectals en català". *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 3. Tres i Quatre. València.

TURELL, M.T. (ed.) (1995): *La sociolingüística de la variació*. PPU. Barcelona.

TUSON, J. (1988). Citem per l'edició de (1991): *Maí de llengües. A l'entorn dels prejudicis lingüístics*. Empúries. Barcelona.

VALLVERDÚ, F. (1985): *El fet lingüístic com a fet social*. Edicions 62. Llibres a l'Abast, 108. Barcelona.

VALLVERDÚ, F. (1998): *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*. Edicions 62. Llibres a l'Abast, 317. Barcelona.

VEGA, C. (1993): "El parlar de la Ribera d'Ebre dins del domini català". Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. *Miscel·lània*, 9: 79-90.

VEGA, C., SÁEZ, X., MIR, J.M. i PONS, A. (1990): *La parla de la Ribera d'Ebre. Aspectes morfològics: la pronominalització àtona*. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. Flix.

VENY, J. (1982): Citem per l'edició de (1998): *Els parlars catalans*. Editorial Moll. Palma de Mallorca.

VENY, J. (1986): *Introducció a la dialectologia catalana*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

VIAPLANA, J. (1996): *Dialectologia*. Servei de Publicacions de la Universitat de València. València.

VIAPLANA, J. (1999): *Entre la dialectologia i la lingüística*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.

NOTES

1. A. Martinet (1953) "Prefaci", a *Languages in contact* d'U. Weinreich. Extret d'*Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació* [M. À. Pradilla (ed.) 1998a: 9].

2. Aquesta investigació es va gestar en l'assignatura de doctorat "Català occidental i variació dialectal", impartida pel Dr. Ramon Sistac, de la Universitat de Lleida, dins del programa de doctorat interuniversitari *Variació i canvi lingüístic* (UdL/URV). L'article que ara presentem és un resum del treball realitzat.

3. El treball complet incloïa el tractament de dos apartats més: un capítol en què s'analitzava quin era el comportament lingüístic i el model que es transmetia en l'únic mitjà de comunicació oral d'àmbit intercomarcal que hi ha a Móra d'Ebre, Ràdio Móra d'Ebre; i un altre sobre les actituds lingüístiques dels parlants.

4. Tots dos molt polèmics en el sentit que els emprem, ho hem d'admetre.

5. Tal com ell fa evident, en llengua, com més se sap, com més descobrim, més es pot saber, més es pot descobrir.

6. "L'edat és una variable especialment significativa per a l'estudi de la variació i del canvi en sociolingüística. D'una banda, el repertori comunicatiu de les diferents generacions en situació de contacte de llengües sol ser un indicador força clar de l'evolució que emprèn el contacte de llengües, de manera que les generacions més grans normalment anuncien la direcció dels canvis. D'altra banda, els diferents grups d'edat solen presentar trets lingüístics que diferencien les varietats que parlen en nombrosos aspectes." (Boix i Vila 1998: 77)

7. Els exemples apareixen en transcripció ortogràfica adaptada a la pronúncia dels informants.

8. D'un ús tradicionalment força arrelat, malgrat les reserves que hi mostren molts estudiosos, pel fet que es tracta d'un concepte molt polèmic, que no s'ha aconseguit de definir amb precisió i que presenta una existència real fins i tot dubtosa. A més, tal com assenyala Pradilla (1998b: 209), també la seua validesa ha sigut posada en qüestió, perquè s'ha revelat inútil per a l'estudi de comunitats de parla petites o amb patrons diferents de l'occidental. Un altre dels arguments en contra d'aquesta variable ha sigut la constatació de comportaments lingüístics diferents dins d'una mateixa classe social.

9. Excepte en el cas que l'informador sigui amic, company o familiar de l'enquestador.

10. Segons Weinreich (Mollà i Viana 1989: 15) la lleialtat lingüística és un "principi conscient i explícit, actitud conscient i elaborada per al manteniment lingüístic, com a força contrària a la hibridació (estructural) i a la substitució (funcional)".

11. Tot i que la prova emprada no contenia, però, les tècniques usades habitualment.

12. I no roig, moixó, badejo, iaïos, maçana o auberge, terme que no va aparèixer espontàniament en cap de les entrevistes realitzades, tot i tindre un ús molt viu en el parlar.

13. Això ens remet a la teoria laboviana segons la qual "les comunitats grans i urbanes, a diferència de les petites i rurals, ofereixen una situació més complexa quant a l'esquema d'estils dels parlants, la presència de grups ètnics diferents i la major mobilitat social" (Pradilla 1993a:109).

14. Aquesta expressió és definida en el llibre *Sociolingüística de la llengua catalana* com "segments poblacionals de la mateixa edat" (Boix i Vila 1998:77).

15. Extret de l'article de Joan Costa (1996): "La vida de les llengües: la variació lingüística" dins d'*Escola Catalana*, 327.

16. Més formal que no pas el de la conversa dirigida, que ocupava la major part de la nostra entrevista. La primera de les tècniques referides aquí dalt (lectura d'un llistat de paraules) és també d'un estil més formal que no pas la lectura d'un text.

17. Exceptuant el mot *hòmens*, que l'havíem posat com a trampa.

18. Ens referim sempre a la població de Móra d'Ebre, mentre no s'especifiqui el contrari.

19. Ja hem comentat anteriorment els altres dos grups d'edat.

20. Advertim en aquest punt que l'informant de més edat amb instrucció primària de Móra va preferir no llegir res més. L'anàlisi comparativa, per tant, no podrà tindre en compte aquesta franja d'edat.

21. El qual, tant en la lectura del llistat de paraules com en el primer text, havia pronunciat alguns mots separant-se de la lletra escrita per aproximar-se al seu parlar col·loquial

22. També és possible que cregui que es tracta d'un parany que li hem posat i en el qual ens vol demostrar que no pensa caure.

23. Per fer aquestes observacions generals ens basem sempre en la mostra d'informants que hem enquestat, la qual s'erigeix com a representant, en aquest cas, dels parlants del municipi.

24. Tot i això, sí que hem percebut un comportament lingüístic diferent segons el grau d'instrucció dels informants: eren els informants amb estudis universitaris els que més presentaven variació estilística.